

การมีส่วนร่วมของนิสิตอาเซียน : การศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน Education by Participation : Education for Sustainable Development

ผศ.ดร.สมโภช ศรีวิจิตรกุล¹

(Sompoch Srivichitvorakul)

ดร.สุรัตน์ คำโสม² (Surat khamsopa)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของนิสิตอาเซียนและการจัดการศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์กับนิสิตอาเซียนที่เข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้วนำเสนอในรูปแบบความเรียง ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการจัดการศึกษาแบบองค์รวมต้องการการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงและความอดทนต่อความไม่แน่นอน ผู้สอนต้องบริหารสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การใช้ภาวะผู้นำ การสร้างสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ และการสร้างภูมิคุ้มกันเป็นหลักสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจและพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ เช่น การศึกษาดูงานที่พิพิธภัณฑ์ การเกษตรเฉลิมพระเกียรติ ทำให้นิสิตได้เรียนรู้การพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยการดำเนินชีวิตตามหลักการเหล่านี้ต้องมีความรู้และคุณธรรมประกอบด้วย ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบ ยอมรับและให้เกียรติกัน การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ การใช้ความรู้และคุณธรรม ความเป็นอิสระในการดำเนินงาน การสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร และการช่วยเหลือในกรณีที่เป็น จำเป็น ทุกองค์ประกอบนี้จะช่วยเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับท้องถิ่นและชุมชน

คำสำคัญ: นิสิตอาเซียน, การศึกษา, การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Abstract

This article aims to study the participation of ASEAN students and education management towards sustainable development. Methods of study were documentary study, research, and participatory observation and interviews with ASEAN students studying at Mahachulalongkornrajavidyalaya University and presented in essay form. Results of the study found that a holistic approach to education requires learning from real situations and tolerance for uncertainty. Teachers must manage the environment to be conducive to

¹อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

²ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Email : ksurat2@gmail.com

learning. Using leadership Creating things to support learning and building immunity is an important principle to enable students to be inspired and develop their potential continuously. Organizing outdoor learning activities such as field trips to the Chaloe Phrakiat Agricultural Museum makes students learn to be self-reliant according to the sufficiency economy concept which includes moderation, reasonableness and immunity. Living according to these principles must include knowledge and morality. Success factors for organizing participatory education include leadership, responsibility. Accept and honor each other systematic learning using knowledge and morality operational independence management support and assistance if necessary all of these elements help strengthen sustainable development at the local and community level.

Keywords: ASEAN Students, Education, Sustainable Development

ความนำ

การมีชีวิตที่ยั่งยืนและมีความสุขของมนุษย์ปฏิเสธไม่ได้ว่าต้องอาศัยการมีความรู้และการดำเนินชีวิตที่ดีเยี่ยมขึ้นอยู่ได้ด้วยการศึกษา การดำเนินชีวิตที่ดีคือการได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา ในการเป็นอยู่ของมนุษย์นั้น ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรม มนุษย์ต้องศึกษาพัฒนาตนเองไปจนกว่าจะมีชีวิตที่ดีงามโดยสมบูรณ์จนเป็นชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา คือ คิด พูด และกระทำอย่างสุจริต ซึ่งเรียกว่าชีวิตที่ประเสริฐ หลักสำคัญในการศึกษาฝึกฝนอบรมตน คือ การพัฒนาการดำเนินชีวิตตนเองต้องประกอบไปด้วย ศีล สมาธิ ปัญญาไปพร้อมกัน ได้แก่ การพัฒนาพฤติกรรม เรียกว่า ศีล การพัฒนาทางด้านจิตใจ เรียกว่า สมาธิ และพัฒนาด้านปัญญา เรียกว่า ปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542)

หลักธรรมที่ใช้ในการฝึกอบรมมนุษย์ทั้งกาย วาจาจิตใจ อารมณ์และสติปัญญาเป็นการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข ไตรสิกขานี้เน้นการบูรณาการขององค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน คือ คนจะมีปัญญาเกิดจากการฝึกกำลังใจให้แน่วแน่มีสมาธิ การที่จะมีสมาธิแน่วแน่ก็ต้องเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ อยู่ในระเบียบวินัย อันได้แก่การมีศีล เมื่อทางกายควบคุมสติได้ จิตก็สงบช่วยให้กำลังความคิดคมกล้าเกิดปัญญารู้แจ้ง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555)

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ร่วมมือ ร่วมใจ ก้าวไกล ยั่งยืน: การศึกษาเพื่อสร้าง สังคมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของอาเซียน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมปณิธานอาเซียน แผนปฏิบัติการและข้อตกลงของอาเซียน ภายใต้กรอบความร่วมมือด้านสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียนที่มีการศึกษาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ที่มีมิติความหลากหลาย และต้องบูรณาการความร่วมมือระหว่างกัน ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ความยุติธรรมและสิทธิการส่งเสริม ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม และการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน เพื่อรองรับการเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของประชาคมอาเซียน ที่แข็งแกร่ง และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

นอกจากนั้น สเตฟาโนส โพทีโอ ผู้อำนวยการด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาของ คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ ได้กล่าวและยกย่องแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าเป็นแนวทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกและแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในเอเชีย (โพสต์ทูเดย์, 2559 <https://www.posttoday.com/politics/436252>) พร้อมทั้งกล่าวว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีแนวทางที่แสดงให้เห็นประชาชนของท่านตระหนักถึงความสุขที่ไม่ได้ใช้เงินเป็นที่ตั้งหรือผูกเพียงอย่างเดียว แต่ให้ตระหนักถึงความสามารถและความสมดุลในการดำเนินชีวิตมีความรับผิดชอบและเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาให้ได้อย่างยั่งยืนพร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค เท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้คนไทยครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2517 หลักสำคัญคือการพัฒนาคุณภาพของประชาชนอย่างยั่งยืน ที่มีองค์ประกอบของ (1) ความรู้จักพอประมาณ (2) ความเป็นเหตุเป็นผล (3) การมีภูมิคุ้มกันบนเงื่อนไข 2 ประการคือ (1) ความรู้ คือความรู้ที่รอบคอบและเหมาะสม และ (2) คุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์ ขยัน สติปัญญา การแบ่งปันและความเพียร ทั้งนี้ประเทศไทยได้ใช้เป็นฐานของการพัฒนาประเทศและบูรณาการเข้ากับการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยมีการปรับให้เข้าระบบการเรียนรู้ทั้งในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อใช้เป็นกลไกการพัฒนาประเทศและสิ่งเหล่านั้นได้ผ่านวิกฤตประเทศมาหลายครั้ง โดยสหประชาชาติยังได้มีการนำไปขยายผลยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกอีกด้วย

การศึกษาเพื่อพัฒนาคน/ทุกคน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 4 ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต “การศึกษาตลอดชีวิต” หมายความว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) สิทธิด้านการศึกษเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญทุกฉบับได้บัญญัติไว้เพื่อให้รัฐบาล ทุกชุดพึงระลึกและตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่า เป็นเครื่องมือของพัฒนามนุษย์ และศักยภาพของมนุษย์ให้บรรลุขีดความสามารถของตนเองอย่างไม่มีขีดจำกัด และให้ถือว่า สิทธิด้านการศึกษเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญฯ บัญญัติไว้ให้ปกป้องคุ้มครองและต้องดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันทั้งในเมืองและชนบท รวมไปถึงคนรวยและคนจน

จุดมุ่งหมายของพระราชบัญญัติที่ต้องการกำหนดให้ประชาชนมีการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองและการดำเนินชีวิตได้ โดยเฉพาะเมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติจุดมุ่งหมายของการศึกษาไทยไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม

ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และกำหนดหลักการของการจัด การศึกษาไว้ว่า (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (ทุกคน) (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

จากจุดมุ่งหมายของการศึกษาดังกล่าวสะท้อนปรัชญาของการจัดการศึกษาของไทยที่เป็นไปเพื่อคนทุก การศึกษาเพื่อพัฒนาคน/ทุกคน และเป็นการศึกษาหรือการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยกำหนดอีกว่า “การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” ที่รัฐต้องจัดให้กับประชาชน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ขององค์การสหประชาชาติข้างต้น และที่สำคัญ นอกเหนือไปจากที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้คือ การที่กำหนดให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นับเป็นการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ประชาชนที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาหรือสนับสนุนการศึกษาเท่าเทียมกัน ในฐานะของคนไทยที่ควรเข้ามารับผิดชอบการศึกษาไทยร่วมกัน

เมื่อกลับมามองการจัดการศึกษาของประเทศในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนก็มีเป้าหมายหลักด้านการจัดการศึกษาของประเทศในประชาคมอาเซียนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ หลักข้อที่ 5 ของอาเซียน คือ การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรูปของการฝึกอบรมและการวิจัย และส่งเสริมการศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจที่ดีระหว่างประชาชนประเทศต่าง ๆ โดยการแลกเปลี่ยนทางการศึกษา รวมทั้งสอดคล้องกับเสาหลักที่ 3 ที่เกี่ยวกับประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนที่ได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการก่อตั้งประชาคมอาเซียน คือ การสร้างความเป็นเอกภาพในภูมิภาคและความร่วมมือ อันจะทำให้ทุกประเทศได้ประโยชน์ร่วมกันมากขึ้น จากการแบ่งปัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มากกว่าที่จะแข่งขันกัน (ประดาป พิบูลสงคราม, 2554; สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล, 2556)

การมีส่วนร่วม

การรับรองกฎบัตรอาเซียนถือเป็นพัฒนาการสำคัญที่ส่งผลต่อการให้ความสำคัญกับการศึกษาของอาเซียน ที่กฎบัตรได้มีการบรรจุเรื่องการศึกษาเอาไว้ในบทที่ 1 ข้อย่อยที่ 10 ว่า “เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยความร่วมมือที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้นด้านการศึกษา ด้านการเรียนรู้ตลอดชีพ ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อสร้างพลังประชาชนและสร้างความเข้มแข็งแก่การพัฒนาประเทศและประชาคมอาเซียน” (กฎบัตรอาเซียน 2550, หน้า 4) รวมทั้งมีการกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ใช้ในการทำงานของอาเซียน ซึ่งความสำคัญทางด้านการศึกษาดังกล่าวนี้ถือเป็นหัวใจหลักสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะในเสาหลักด้านประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ตามแผนการจัดตั้งประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (a blueprint for ASEAN socio-cultural community) ที่ได้กำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอาเซียนไว้ 8 ประการ (ว. อำพรธณ, 2555) ดังนี้

1. จัดให้มีการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ
2. จัดให้มีการส่งเสริมด้านทุนอาเซียนและเครือข่ายด้านการศึกษา
3. จัดให้มีการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกันและให้มีการพัฒนาเยาวชนอาเซียน
4. จัดให้มีการส่งเสริมความชัดเจนในด้านเป้าหมาย การให้การศึกษาอย่างทั่วถึงแก่ประชากรของประเทศสมาชิกในปี พ.ศ. 2558

5. จัดให้มีการแลกเปลี่ยนด้านการเรียนการสอนในสถาบันระดับอุดมศึกษาของผู้เรียนจากประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นเวลา 1 ภาคเรียน (หรือ 1 ปี)
6. จัดให้มีการส่งเสริมความร่วมมือ มีการดำเนินงานในรูปแบบลักษณะที่เป็นเครือข่ายระหว่างสถาบันการศึกษา แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศสมาชิก
7. จัดให้มีการทำหลักสูตรอาเซียนศึกษา ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา
8. จัดให้มีการพัฒนาระดับผู้นำเยาวชนอาเซียนอย่างต่อเนื่อง และจัดให้มีการแข่งขันความรู้ด้านต่าง ๆ ในระดับเยาวชน

ผลสำเร็จที่รวดเร็วและสมบูรณ์เกิดจากการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะงานถูกใส่แนวคิดที่หลากหลายขึ้น เมื่อการทำงานต้องประสบปัญหาในการทำงาน การขอความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นคือวิธีการที่ดีที่สุด เพราะคน ๆ เดียวไม่สามารถแก้ปัญหาทุกอย่างได้ แต่สามารถขอคำปรึกษาจากคนอื่น ๆ ได้ แต่ละคนย่อมพบเจอปัญหาจากการทำงานมาไม่เหมือนกัน เราจึงจะได้คำตอบที่แตกต่างกัน แล้วนำมาปรับใช้กับการแก้ปัญหาในการทำงานได้ประสิทธิภาพในการร่วมกันแก้ปัญหา ย่อมดีกว่าการที่เราต้องมากแก้ไขเพียงคนเดียว ข้อดีของการทำงานร่วมกันหรือเป็นทีม จึงอยู่ที่บทสรุปของการแก้ปัญหานั้น มีการร่วมแสดงความคิดเห็นของทุกคนอยู่ด้วย

การนำทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วม (อดิฉันท์ บัวภักดี, 2552) ทฤษฎีสองปัจจัยของ เฮิร์ตซ์เบิร์ก (Herzberg) เป็นทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวข้องและสามารถโยงไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมได้ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้ปฏิบัติงานจะปฏิบัติงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน เพราะเขาจะเพิ่มความสนใจในงานและมีความรับผิดชอบ กระตือรือร้นที่จะทำงานซึ่งเป็นการเพิ่มผลผลิตของงานให้มากขึ้นในทางตรงกันข้าม หากผู้ปฏิบัติงานไม่พึงพอใจในการทำงานก็จะเกิดความท้อถอยในการทำงานและทำให้ผลงานออกมาไม่มีประสิทธิภาพ ทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของบุคลากรในองค์กร กล่าวคือ ถ้าบุคลากร ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้ร่วมคิดตัดสินใจจะส่งผลให้บุคลากรในองค์กรเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมมากขึ้น ทำให้ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาได้

การมีส่วนร่วม

การสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา ทักษะของประชากรให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ การรับรู้และการส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกิจกรรมทางสังคมบนพื้นที่สร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ เป็นเป้าหมายสำคัญต่อการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ดงมินกวีวิชาการให้ความหมายการมีส่วนร่วม ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการวิธีการที่หน่วยงานหรือองค์กรกำหนดให้บุคคลหรือกลุ่มคนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถรวมตัวกันเป็นคณะบุคคล ชมรมหรือองค์กร เพื่อช่วยเหลือการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา พื้นที่ จังหวัด ภูมิภาคและระดับชาติด้วยการส่งเสริมเสนอแนะ ทำนุบำรุงรักษา ฟื้นฟูปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้

ทั้งในด้านการวางแผน การปฏิบัติการและการติดตามผลการดำเนินงานตามแผนและนโยบายการจัดการศึกษาของชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562: 7)

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในชุมชน เข้ามาร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน หรือสังคม ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นสุดท้าย คือ การเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติ ร่วมกำกับ ติดตาม ประเมินผล ร่วมรับผิดชอบ ตลอดจน การมีส่วนร่วมรับสิทธิประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

วิธีการและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

1. ร่วมคิด จัดให้มีการศึกษาหารือ ศึกษาค้นคว้าร่วมกัน และมีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันเพื่อการบริหารจัดให้ประสบผลสำเร็จ
 2. ร่วมตัดสินใจ เมื่อมีกิจกรรมใดที่ต้องฟังความเห็นและตัดสินใจร่วมกันที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการและส่วนได้ส่วนเสีย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะมีการตัดสินใจร่วมกันบนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้อง
 3. ร่วมวางแผน มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ตามการจัดทำประชาคม ทั้งแผนกลยุทธ์ แผนพัฒนา แผนปฏิบัติการและมีการกำหนดโครงการ กิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียร่วมกัน
 4. ร่วมดำเนินการ เมื่อมีการมอบหมายการดำเนินงานใด ๆ ผู้ได้รับมอบหมายต้องทำหน้าที่ดำเนินการตามแผนงาน ตามภารกิจหน้าที่ที่กำหนดร่วมกันที่วางร่วมกันอย่างเข้มแข็งและถูกต้อง
 5. ร่วมรับผิดชอบ เมื่อมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการและผลของการดำเนินงานทั้งด้านบวกและด้านลบทุกภาคส่วน จะมีการรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นร่วมกันโดยไม่ทอดทิ้งให้เป็นปัญหาของผู้ใดผู้หนึ่ง ความรับผิดชอบดังกล่าวเป็นไปตามระดับของความรับผิดชอบ
 6. ร่วมแก้ปัญหา เมื่อมีปัญหาอันเกิดจากการบริหารจัดการหรือการดำเนินงาน ทุกภาคส่วนต้องมีการหาทางแก้ปัญหาดังกล่าวร่วมกันให้ลุล่วงด้วยดี
 7. ร่วมติดตามประเมินผล ระหว่างการดำเนินงานและหลังการดำเนินงานต้องมีการติดตาม และประเมินผลเพื่อการปรับปรุงและพัฒนางานร่วมกัน
 8. ร่วมชื่นชมผลสำเร็จ เมื่อเกิดผลผลิต ผลลัพธ์ หรือความสำเร็จอันเกิดจากการบริหารจัดการร่วมกัน มีความพึงพอใจและชื่นชมในผลสำเร็จนั้น ๆ ร่วมกัน
- ทั้งนี้ น้ำหนักของการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอน มีมากน้อยแตกต่างกันตามแต่บริบทของสถานศึกษาและชุมชน

แนวทางการศึกษาของการมีส่วนร่วมแบบองค์รวม

แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบองค์รวมนั้นผู้เรียนต้องมีการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงเป็นระยะเวลานาน ซึ่งต้องอาศัย ความอดทนต่อความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ การผสมผสานการทักษะรอบด้าน ความท้าทาย ผู้สอนจึงต้องบริหาร สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้เอื้ออำนวยต่อผู้เรียน โดยมีหลักสำคัญ 3 ประการคือ 1) การใช้ภาวะผู้นำที่แตกต่างตามลักษณะ ผู้เรียน 2) การสร้างสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้

เช่น การจัดที่ปรึกษาเพิ่มเติม ทรัพยากรสารสนเทศ และ 3) การสร้างภูมิคุ้มกัน เช่น การบริหารอารมณ์ เมื่อเผชิญความเครียดหรือคำ ปฏิเสธ ความอดทนต่อผลสำเร็จในอนาคต

นลินทิพย์ พิมพ์กลัด และคณะ ได้อธิบายถึงกระบวนการการจัดความรู้ไว้ว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม กระบวนการจัดการความรู้สามารถแยกเป็น 3 ประเด็น คือ

(1) การสร้างความเข้าใจ พบว่า การจัดทีมที่ต้องทำงานร่วมกับสมาชิกที่ไม่เคยทำงานร่วมกันมาก่อน ทำให้ เกิดการปรับตัวเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้ในระยะแรกจะมีปัญหาเรื่องความขัดแย้งทางความคิดแต่ก็สามารถค้นหาวิธี การตัดสินใจด้วยทีมได้ในการปฏิบัติพบจุดอ่อนคือมีการสลับตัวสมาชิก เพื่อให้ได้ทำงานร่วมกับบุคคลที่เคยรู้จักกันมาก่อน แต่ค้นพบว่า ในการทำงานร่วมกันเกิดอิทธิพลทางความคิดและทำให้ไม่สามารถงานให้บรรลุเป้าหมายได้

(2) การสร้างความเข้าใจ พบว่า การสร้างสถานการณ์เรียนรู้โดยการสอบ กรณีศึกษาส่งผลทำให้ ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีการคิดวิเคราะห์อย่างรอบด้านมากขึ้น การเรียนรู้ที่จะฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาเกิดความมั่นใจ เมื่อสมาชิกหรือผู้สอนรับฟังความคิดเห็นทาง ปฏิบัติพบข้อควรแก้ไข คือในระยะเวลาในการเข้าสอบ ปกป้องการวิเคราะห์กรณีศึกษากับผู้สอนควรให้ เวลาเพิ่มขึ้นเป็นกลุ่มละ 45-60 นาทีและพบว่า การตั้งข้อกำหนดการไม่ผ่านการสอบ ปกป้องการวิเคราะห์ กรณีศึกษาเกินกว่า 2 ครั้งผ่านถือว่าไม่ผ่านในรายวิชาเป็นตัวกระตุ้นผู้เรียนให้เกิดความมุ่งมั่นตั้งใจได้เป็น อย่างดีแต่ยังมีปัญหาในด้านการเชื่อมโยงการตัดสินใจด้วยการเชื่อมโยงข้อมูลเชิงคุณภาพและข้อมูลเชิง ปริมาณ เช่น การวิเคราะห์ อัตราส่วนทางการเงิน การเปรียบเทียบต้นทุนและผลประโยชน์ตอบแทน

(3) การพัฒนาผู้เรียน พบว่า ในการลงภาคสนามพบว่าผู้เรียนต้องผสมผสานทักษะหลายทักษะเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหา การอดทน การเรียนรู้การทำงานเป็นทีม การประยุกต์ใช้ความรู้ ทางการบริหารจัดการ และการจัดการ ความท้าทายในการทำงาน ในทางปฏิบัติพบจุดอ่อนในการดำ เนินงานคือ การบริหารเวลาเนื่องจากการเรียนในรายวิชาวิจัย การเตรียมฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่ต้องลงฝึก ภาคสนามเช่นกัน

แนวคิดการจัดการศึกษาแบบองค์รวม เป็นแนวคิดที่ต้องใช้ความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ส่งผล ทำให้ผู้เรียนอาจเกิดปัญหาการท้อถอย เบื่อหน่าย ละทิ้งความสนใจในบางช่วงเวลา ดังนั้น การเลือกใช้ แรงจูงใจที่เหมาะสมของผู้สอนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งนี้ผู้สอนต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนให้เกิดความพยายามในการ พัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องแรงจูงใจเป็นเรื่องที่ซับซ้อนมีนักวิชาการ หลายคนได้ตามพยายามที่จะเข้าถึง สิ่งกระตุ้น แรงจูงใจของบุคคลแต่ความจริงคือไม่มีทฤษฎีใดที่สามารถอธิบายการสร้างแรงจูงใจ ของบุคคล ได้ทุกกรณีดังนั้นหากเรากลับไปยังจุดเดิมในความหมายของคำว่า “ผู้นำ” จะพบองค์ประกอบที่สำคัญสอง ประการคือ ความไว้วางใจ (trust) และผลลัพธ์ (results) ดังนั้น ผู้สอนควรสร้างความไว้วางใจ โดยการ เข้าใจสิ่งที่ผู้เรียนต้องการกล่าว คือเพื่อให้ได้รับความไว้วางใจผู้สอนต้องแสดงความสามารถในการนำสมาชิกได้ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุน การให้คำแนะนำ ในขณะที่เดียวกัน หากผู้เรียนรับรู้ว่าเขาได้รับการสนับสนุนและ คำแนะนำจากผู้สอนแล้วก็จะเกิดแรงบันดาลใจในการกระทำ

การศึกษาแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษาแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หากการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับการดึงดูดให้คนหันมาใส่ใจกับอนาคตที่ยั่งยืน ตัดสินใจและดำเนินการเกี่ยวกับอนาคตที่ยั่งยืนนั้น ก่อนอื่นมาดูวิธีคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและเกี่ยวกับการศึกษาในความหมายโดยทั่ว ๆ ไปก่อน สารสำคัญสำหรับการศึกษาแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (สุริยาเหมตะศิลป์, 2562) คือ

1) การมีวิสัยทัศน์ (envisioning) เป็นความสามารถในการจินตนาการถึงอนาคตที่ดีกว่า หลักมีอยู่ว่าหากเราทราบจุดหมายที่เราจะไปให้ถึง เราจะสามารถวางแผนดำเนินการเพื่อไปถึงเป้าหมายได้ดีขึ้น

2) การคิดเชิงวิจารณ์ญาณและการคิดใคร่ครวญ (critical thinking and reflection) เป็นการเรียนรู้ที่จะตั้งคำถามกับระบบความเชื่อในปัจจุบันของเรา และเรียนรู้ที่จะจำแนกออกถึงฐานคิดหรือหลักคิดที่เป็นฐานรองรับความรู้ มุมมอง หรือความคิดเห็นของเรา ทักษะการคิดเชิงวิจารณ์ญาณช่วยให้คนเรียนรู้ที่จะตรวจสอบโครงสร้างทางวัฒนธรรมสังคม สิ่งแวดล้อม และทางเศรษฐกิจ ในบริบทของการพัฒนาที่ยั่งยืน

3) การคิดอย่างเป็นระบบ (systematic thinking) เป็นการยอมรับในความซับซ้อน และมองหาความเชื่อมโยงและการร่วมมือหรือประสานพลังกัน เมื่อมีการพยายามที่จะหาข้อสรุปในการแก้ปัญหา การสร้างคู่พันธมิตรหรือหุ้นส่วน (building partnerships) ส่งเสริมการพูดคุยทำความเข้าใจและการเจรจาต่อรอง การเรียนรู้ที่จะทำงานร่วมกัน

4) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (participation in decision-making) การเสริมพลังอำนาจประชาชน ทักษะเหล่านี้ควรได้จัดให้มีการเรียนรู้และประยุกต์ใช้ตามบริบทของวัฒนธรรมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน

การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของนิสิตอาเซียน มจร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเปิดรับสมัครนิสิตที่เป็นต่างชาติให้เข้ามาศึกษาที่มหาวิทยาลัยและมีหลักสูตรรองรับมากมาย วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ (IBSC) เป็นหน่วยงานที่ได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2556 ภายใต้นโยบายหลักของสภามหาวิทยาลัย เพื่อเป็นการจัดการศึกษาในสาขาวิชาพระพุทธศาสนาทั้งในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก นอกจากนั้นยังมีสาขาวิชาอาเซียนศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนานาชาติ หลักสูตรของวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติดังกล่าว เป็นไปเพื่อตอบสนองวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยที่จะเติบโตเพื่อความเป็น “ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ” สำหรับพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และคฤหัสถ์ ที่จะเดินทางมาศึกษาพระพุทธศาสนาจากทั่วทุกมุมโลก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อเป็นการต้อนรับการเปิดโลกทัศน์ทางความรู้ในประชาคมอาเซียนด้วยเช่นเดียวกัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีนิสิตมาจากหลายประเทศทุกทวีปโลก โดยเฉพาะพระนิสิตที่อยู่แถบอาเซียนได้เข้ามาศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัย ซึ่งแน่นอนว่าความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมและการประพฤติปฏิบัติในการใช้ชีวิตหรือการดำรงตนในทางพระพุทธศาสนา นิสิตต่างชาติที่เข้ามาศึกษามี

หลักสูตรและรายวิชาที่เอื้อต่อการสร้างความรู้ที่กว้างและที่ดึงดูดนักศึกษาชาวต่างประเทศ ((จรัส สุวรรณเวลา, ความเป็นมหาวิทยาลัยระดับนานาชาติ องค์ประกอบมาตรฐาน และดัชนีบ่งชี้ (ม.ป.ท.: 2551, หน้า 213-220)

สำหรับพระนิสิตชาวต่างชาติส่วนมากก็จะมาอาศัยอยู่ที่ร่วมมหาวิทยาลัย เพื่อเข้ารับการศึกษและการปรับตัวเพื่อให้เกิดการยอมรับ และการกล้าแสดงออกโดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางมหาวิทยาลัยได้จัดเตรียมไว้ โดยภาพรวมแล้วพระนิสิตยังยึดถือหลักปฏิบัติตามวัฒนธรรมของตนเอง รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการพัฒนาตนและการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี เพื่อให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างวัฒนธรรม ตัวเลขจากสำนักทะเบียนและวัดผล ได้ดำเนินการรวบรวมสถิตินิสิตต่างประเทศที่กำลังศึกษาอยู่ ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ประจำปีการศึกษา 2566 จากส่วนกลาง, วิทยาเขต, วิทยาลัยสงฆ์ และหน่วยวิทยบริการ รวมทั้งสิ้นจำนวน 1,776 รูป/คน (สำนักทะเบียนและวัดผล, 2566)

ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการบริหารงาน การวางแผนงาน การพัฒนาเครือข่าย การศึกษาวิจัย การจัดระบบสารสนเทศ และการให้บริการวิชาการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริการงานอาเซียน รวมทั้งประสานความร่วมมือกับส่วนงานของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานอื่น ๆ ในประชาคมอาเซียน จากภารกิจที่กำหนดไว้ คือมุ่งส่งเสริมการศึกษาผสมผสานทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมในประชาคมโลกด้านพระพุทธศาสนา โดยการทะนุบำรุงและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทย เป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ เพื่อนำไปสู่การรักษาความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันในประชาคมโลกอย่างมีเอกลักษณ์และศักดิ์ศรี เพื่อเป็นการสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับบุคคล องค์กรและสังคม

แผนภาพที่ 1 นิสิตอาเซียนร่วมกิจกรรม

การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของนิสิตอาเซียน มจร รับผิดชอบโดยส่วนวิจัยสารสนเทศและบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา เป็นความรับผิดชอบต่อที่มีส่วนเกี่ยวกับการศึกษาวิจัย จัดระบบสารสนเทศ และให้บริการวิชาการองค์ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน งานส่งเสริมการทำวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้พร้อมนำลงสู่การปฏิบัติที่จริง บริหารและติดตามงานวิจัย จัดระบบสารสนเทศเพื่อเป็นคลังข้อมูลเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน การให้บริการวิชาการ ปฏิบัติงานให้บริการวิชาการเกี่ยวกับองค์ความรู้ของประชาคมอาเซียน เผยแพร่องค์ความรู้สู่พื้นที่สาธารณะ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ การฝึกอบรม การสื่อสารกับสังคม โดยการนำนิสิตที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยจำนวน 30 รูป/คนได้ศึกษาเรียนรู้ในสถานที่จริง ลงมือปฏิบัติให้ทราบแนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การศึกษานอกพื้นที่เรียนครั้งนี้คณะนิสิตได้ศึกษาดูงาน ณ พิพิธภัณฑ์การเกษตรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี นิสิตได้ศึกษาเรียนรู้ในเรื่องการพึ่งพาตนเองตามแนวทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) นอกจากนั้นยังได้เรียนรู้การบำรุงรักษาดิน การถนอมดิน วิธีการปรับปรุงดิน การปลูกพืชเพื่อรักษาหน้าดิน Miss Nang San Ngin Mo (สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2567) หนึ่งในนิสิตจากเมียนมาร์ ได้กล่าวว่าการทำเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ดี ถ้าสามารถเรียนรู้ให้ลึกซึ้งและยาวนานก็สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้ทุกคนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ รวมถึงการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น จนเกิดความยั่งยืน คำว่า พอเพียง คือ การดำเนินชีวิตแบบทางสายกลาง โดยตั้งอยู่บนหลักสำคัญ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี

ความพอประมาณ คือ การดำรงชีวิตให้เหมาะสม ซึ่งเราควรจะมี ความพอประมาณทั้งการหารายได้ และพอประมาณในการใช้จ่าย ความพอประมาณในการหารายได้ คือ ทำงานหารายได้ด้วยช่องทางสุจริต ทำงานให้เต็มความสามารถ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ส่วนความพอประมาณในการใช้จ่าย หมายถึง การใช้จ่ายให้เหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่ ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยหรือใช้จ่ายเกินตัว และในขณะเดียวกัน ก็ใช้จ่ายในการดูแลตนเอง และครอบครัวอย่างเหมาะสม ไม่อยู่อย่างลำบาก และฝืดเคืองจนเกินไป

ความมีเหตุผล ไม่ว่าจะเป็นการทำธุรกิจ หรือการดำรงชีวิตประจำวัน เราจำเป็นต้องมีการตัดสินใจตลอดเวลา ซึ่งการตัดสินใจที่ดี ควรตั้งอยู่บนการไตร่ตรองถึงเหตุ รวมทั้งคำนึงถึงผลที่อาจตามมาจากการตัดสินใจอย่างรอบคอบ ไม่ใช่ตัดสินใจตามอารมณ์ หรือจากสิ่งที่คนอื่นบอกมาโดยปราศจากการวิเคราะห์

การมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลง ในโลกที่ไม่มีอะไรแน่นอน ทั้งสภาพลม ฟ้า อากาศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำเกษตร การเปลี่ยนแปลงในบริษัทคู่ค้า การเลิกจ้างพนักงานในบริษัทใหญ่ หรือแม้แต่ความไม่แน่นอนของสถานการณ์ทั้งในและต่างประเทศที่มีผลต่อการลงทุน เราจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง และตั้งอยู่ในความไม่ประมาทอยู่เสมอ เช่น เตรียมแผนสำรองสำหรับแต่ละสถานการณ์ การมีรายได้หลายทางเพื่อลดความเสี่ยงในวันที่ถูกเลิกจ้าง หรือการกระจายความเสี่ยงในการลงทุน

โดยการดำรงชีวิตตามหลักการทั้งสามข้อนั้น จำเป็นต้องมีความรู้และคุณธรรมประกอบด้วยความรู้ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม เช่น ความรู้ในการประกอบวิชาชีพช่วยให้ธุรกิจและการงานเจริญก้าวหน้า หรือความรู้ในการลงทุนช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้นักลงทุน ทั้งนี้ ความรู้และประสบการณ์ จะ

ช่วยให้เราตัดสินใจได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ถึงแม้ว่า พื้นฐานความคิดและประสบการณ์ที่แตกต่างกันอาจทำให้เหตุผลของแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน แต่หากทุกคนยึดมั่นอยู่ในหลักคุณธรรม ก็จะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบสุข

จากข้อมูลดังที่กล่าวมาการสะท้อนแนวคิดของผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถสรุปได้เป็น 7 ด้าน (ฐนัส มานวงศ์, 2562:259) วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ปีที่ 6 (2562) โดยอธิบายได้ดังนี้

1) ความสนใจใฝ่รู้และความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมในห้องเรียน ถือเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ผู้เรียนให้ข้อมูลตรงกันว่า เป็นคุณลักษณะอันนำไปสู่การมีส่วนร่วมต่อการทำกิจกรรมตามรูปแบบของเรียนรู้เชิงรุก ทั้งนี้คุณลักษณะดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับปัจจัยด้านความพร้อมในการเรียนด้วย กล่าวคือ หากผู้เรียนมีกิจกรรมก่อนเข้าห้องเรียนมาก เกินไปทำให้อ่อนเพลีย หรือมีภาวะเครียดก็จะทำให้ไม่เกิดความพร้อมและไม่สามารถเกิดความสนใจใฝ่รู้ต่อการเรียนในห้องเรียนได้

กิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนนั้นสามารถกระตุ้นให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ได้ แม้ผู้เรียน ไม่อยู่ในสภาพความพร้อมที่จะเรียนรู้ การจัดกิจกรรมให้เป็นกิจกรรมที่กระตุ้นเร้าและทำให้เกิดกิจกรรมที่สนใจให้ความสนใจต่อการเรียนรู้ ก็จะสามารถดึงพลังของผู้เรียนให้กลับมาสนใจได้ ดังนั้น การออกแบบกระบวนการสอนจึงเป็นสำคัญมาก เพราะในกรณีกลับกันหากกระบวนการสอนในห้องเรียนเป็นในลักษณะแบบเดิม (Traditional Classroom) การจัดการเรียนที่เน้นการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับ ความรู้เพียงอย่างเดียว (Passive Learning) ย่อมทำให้ความสนใจใฝ่รู้และความกระตือรือร้นต่อการเรียนลดน้อยลงอย่างไรก็ดี แกนหลักของแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก คือ การที่ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ (Constructivist) จากกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนที่กระตุ้นเร้า หรือท้าทาย ให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน

2) ประสบการณ์การทำงานหรือการร่วมกิจกรรมที่สร้างสรรค์ กิจกรรมเสริมหลักสูตรนอกห้องเรียน การมีประสบการณ์ของผู้เรียนในการทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่ผู้เรียนต้องรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะกิจกรรมที่เป็นสาธารณะประโยชน์ ทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่มีความแตกต่างจากผู้เรียนที่ไม่มีประสบการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้และเห็น ความสำคัญของการเรียนรู้เชิงประจักษ์จากการทำกิจกรรมตามแนวคิดการ เรียนรู้เชิงรุกที่แตกต่างกัน และทำให้เกิดวิสัยทัศน์ต่อการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน โดยผู้เรียนที่มีกิจกรรมจากประสบการณ์การทำงานในกิจกรรมเสริมหลักสูตร มักมีวิสัยทัศน์และมีเป้าหมายต่อการเรียนรู้ได้ชัดเจนกว่า

การทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรจึงมีส่วนในการช่วยค้นหาตัวตนของผู้เรียน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเองได้ดีขึ้น ในขณะเดียวกันการทำกิจกรรมในกรอบปฏิบัติหรือรูปแบบเดิม ๆ โดยเป็นการทำตามกันมา กลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ เพราะเท่ากับว่ามีกำแพงเข้ามากั้นการเรียนรู้ ทำให้มีการเปิดรับการเรียนรู้ในวิถีที่แตกต่างได้ยากขึ้น ดังนั้น การจัดกิจกรรมในห้องเรียนต้องพยายามทำให้เกิดกระบวนการชวนคิด อันทำให้ผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานหรือทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่แตกต่างกันสามารถเรียนรู้ไปด้วยกันกับผู้ที่ไม่มีความประสบการณ์ในการร่วมกิจกรรมในลักษณะดังกล่าว โดยกระบวนการ

เรียนรู้ ต้องถูกจุดประกายจากการแลกเปลี่ยนในลักษณะการมองต่างมุม และเน้นย้ำว่าผู้มีความเห็นต่างสามารถเรียนรู้ร่วมกันได้

3) การเปิดใจยอมรับต่อการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ การเรียนรู้ในรูปแบบตั้งรับ (Passive Learning) ซึ่งการอยู่ในสภาพดังกล่าวต่อเนื่องเป็นเวลานาน จนบางครั้งก่อกำแพงปิดกั้นตนเอง สร้างอคติต่อการเรียนรู้ตามวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างออกไป การเปิดใจยอมรับและเรียนรู้กับวิธีการเรียน การสอนแบบใหม่ การเปิดใจยอมรับต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่จึงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน อย่างไรก็ตาม ความเป็นวัยรุ่นในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากเทคโนโลยี นวัตกรรม ตลอดจนสิ่งใหม่ ๆ ได้รวดเร็ว

4) ฐานคติต่อความเชื่อมั่นและอคติในการพัฒนาตนเอง คุณสมบัติของผู้เรียนในชั้นเรียนมีความแตกต่าง การมีประสบการณ์ ภูมิหลัง และการสังกัดกองวิชา ส่งผลให้เกิดกระบวนการความคิดที่ต่างกันไป สร้างให้เกิดความเชื่อในการพัฒนาตนเองที่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ผู้เรียนที่สามารถเข้าใจต่อกระบวนการเรียนรู้ ที่สามารถตอบสนองต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนได้ในช่วงต้น และสามารถค้นหาคำตอบตลอดจนแสดงทัศนะจากคำถามชวนคิด ได้อย่างมีเหตุผล ก็จะทำให้ตนเองเกิดความเชื่อมั่นว่าสามารถที่จะสร้างกระบวนการเรียนรู้ของตนเองและนำไปสู่การพัฒนาตนเองได้ (Growth Mindset) วิธีการที่ผู้สอนต้องนำมาใช้ในการปรับฐานคติก็คือ การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และเราสามารถเรียนรู้ได้จากความสำเร็จและความล้มเหลวเสมอ

5) ระดับความเข้าใจต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งผลไปสู่ผลการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ย่อมสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งในแต่ละรายวิชามีผลการเรียนรู้เป็นวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน การใช้วิธีการจัดการเรียน การสอนที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ตรงกับผลการเรียนรู้ (พุทธ พิสัย ทักษะ พิสัย จิตพิสัย) จึงเป็นสิ่งสำคัญในการออกแบบการเรียนการสอน ที่นำไปสู่เป้าหมายการเรียนรู้ให้ตรงและถูกต้อง

6) ครู อาจารย์ ผู้ทำการสอนที่มีความเข้าใจและกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน หากแต่ในปัจจุบันองค์ความรู้ต่าง ๆ สามารถเข้าถึงจากช่องทางอื่น ๆ ได้ โดยมีต้องอาศัยช่องทางการเรียนรู้จากผู้สอนแต่ฝ่ายเดียว ดังนั้นผู้สอนต้องปรับกระบวนการทัศน์ต่อการทำหน้าที่ของตนเองใหม่ ให้มีหน้าที่เป็นผู้สอนหลักให้กลายเป็นผู้ออกแบบการเรียนรู้ และทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการกระตุ้นเร้าให้ผู้เรียนเกิดความอยากที่จะเรียนรู้ จากความสนใจ จากข้อสงสัย จากความเหมือนและความต่าง โดยยืนอยู่บนหลักการของเหตุผลและคุณธรรมเป็นสำคัญ

7) สิ่งแวดล้อมทางการศึกษาที่สอดคล้องกับการจัดการเรียน การสอนที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้อีกปัจจัยหนึ่ง ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางการศึกษา ซึ่งหมายถึงสื่อการสอนในรูปแบบต่าง ๆ การจัดรูปแบบของห้องเรียน การใช้พื้นที่ในการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับกระบวนการ เรียนรู้ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น การใช้ทักษะที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ผ่านสื่อการสอนที่กระตุ้น การเรียนรู้โดยสมองทั้งซีกซ้ายและซีกขวา จะทำให้ผู้เรียนมีความสนใจและจดจำได้ดีขึ้นกว่าการเรียนการสอนแบบท่องจำตามสภาพการจัดการเรียน การสอนแบบเดิม (Traditional Classroom/Passive Learning)

แผนภาพที่ 2 กิจกรรมนิสิตอาเซียนใส่ใจสังคม

นอกจากนั้นปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้ 1) ภาวะผู้นำของทั้งผู้บริหารและผู้นำชุมชนที่เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ควรมีคุณลักษณะความเป็นผู้นำ และพฤติกรรมของผู้นำ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ กล้ารับผิดชอบ และ แก้ปัญหาร่วมกันตามหลักและกระบวนการของโครงการ 2) ความรับผิดชอบในหน้าที่ของของบุคลากรแต่ละระดับบนพื้นฐานของเหตุผลที่ต่างรู้หน้าที่ของตนและดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ 4) การยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่มีสิทธิและความเสมอภาคเท่าเทียมกันของทั้งผู้สอน และผู้เรียน 4) การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ตามแผนงานและกิจกรรมที่วางไว้ และเกิดการถอดบทเรียนร่วมกันจนนำไปสู่การขยายผลจากโรงเรียน สู่ครอบครัวและชุมชน นำไปสู่ความเข้มแข็งของท้องถิ่นและ ชุมชน 5) การใช้ความรู้ และคุณธรรมในการดำเนินงาน ทั้งในเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคม ความซื่อสัตย์ การ มีวินัย ความอดทน การเอื้ออาทรหรือการแบ่งปันซึ่งกันและกัน 6) ความเป็นอิสระของสถานศึกษาและชุมชนในการดำเนินงาน ภายใต้การสนับสนุนทางวิชาการ ของผู้ทรงคุณวุฒิและข้อตกลงเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน 7) ฝ่ายบริหารโครงการต้องมีการกำกับ สนับสนุน แต่ต้องปราศจากการแทรกแซง และมีการ ช่วยเหลือในสถานศึกษาและชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้

บทสรุป

การมีชีวิตที่ยั่งยืนและมีความสุขของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยความรู้และการดำเนินชีวิตที่ดี ซึ่งขึ้นอยู่กับการศึกษาและการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ชีวิตที่ดีคือการศึกษาหรือฝึกฝนอบรมให้คิด พุฒ และกระทำอย่างสุจริต องค์ประกอบสำคัญในการศึกษาคือการพัฒนาพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานหลักปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม ประเทศไทยได้นำหลักนี้ไปใช้ในการพัฒนาการศึกษาและผ่านวิกฤตหลายครั้งสำเร็จ สหประชาชาติยังได้เผยแพร่หลักการนี้ไปทั่วโลก ในกลุ่มประเทศอาเซียนก็มีการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับเป้าหมายการช่วยเหลือและส่งเสริมการศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและการสร้างความเข้าใจระหว่างประเทศในภูมิภาค การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยแก้ปัญหาและบรรลุผลสำเร็จรวดเร็วและสมบูรณ์มากขึ้น แนวทางการจัดการศึกษาแบบองค์รวมต้องการการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงและความอดทนต่อความไม่แน่นอน ผู้สอนต้องบริหารสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การใช้ภาวะผู้นำ การสร้างสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ และการสร้างภูมิคุ้มกันเป็นหลักสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจและพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้นอกสถานที่ เช่น การศึกษาฐานที่พิพิธภัณฑสถานพระเกียรติ ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยการดำเนินชีวิตตามหลักการเหล่านี้ต้องมีความรู้และคุณธรรมประกอบด้วย ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบ ยอมรับและให้เกียรติกัน การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ การใช้ความรู้และคุณธรรม ความเป็นอิสระในการดำเนินงาน การสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร และการช่วยเหลือในกรณีที่จำเป็น ทุกองค์ประกอบนี้จะช่วยเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับท้องถิ่นและชุมชน

การศึกษาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ความสำเร็จของการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้ 1) ภาวะผู้นำของทั้งผู้บริหารและผู้นำชุมชนที่เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ควรมีคุณลักษณะความเป็นผู้นำ และพฤติกรรมของผู้นำ กล่าวคือ กล้าตัดสินใจ กล้ารับผิดชอบ และ แก้ปัญหาร่วมกันตามหลักและกระบวนการ 2) ความรับผิดชอบในหน้าที่ของของบุคลากรแต่ละระดับบนพื้นฐานของเหตุผลที่ต่างรู้หน้าที่ของตนและดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ 3) การยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่มีสิทธิและความเสมอภาคเท่าเทียมกัน 4) การสร้างระบบเรียนรู้ตามแผนงานและกิจกรรมที่วางไว้ และเกิดการถอดบทเรียนร่วมกัน 5) การนำคุณธรรมมานำความรู้และใช้ในการดำเนินงาน ทั้งในเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคม ความซื่อสัตย์ การมีวินัย ความอดทน การเอื้ออาทรหรือการแบ่งปันซึ่งกันและกัน 6) ความเป็นอิสระของสถานศึกษาและชุมชนในการดำเนินงาน 7) มีการกำกับและสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร โดยปราศจากการแทรกแซงและมีการช่วยเหลือในประเด็นที่สถานศึกษาต้องการร้องขอ

7 ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อ กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

แผนภาพที่ 3 ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน 7 ด้าน

เอกสารอ้างอิง

1.หนังสือ

- คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (ฉบับแก้ไข 2542). กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- จรัส สุวรรณเวลา, (2551). *ความเป็นมหาวิทยาลัยระดับนานาชาติ องค์ประกอบมาตรฐาน และดัชนีบ่งชี้* (ม.ป.ท.), หน้า 213-220.
- นลินทิพย์ พิมพ์กลัด และ คณะ. แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม, (2560). ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2560. *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, หน้า 99.
- ฐนัส มานวงศ์. (2562). *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า*. ปีที่ 6.
- ประดาป พิบูลสงคราม. (2554). *สร้างความเชื่อมโยงในอาเซียนเพื่อประโยชน์ของประชาชนชาวไทย. ASEAN Highlight*, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2542). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก. (2542). *การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

- ว.อำพรธ (บรรณาธิการ). (2555). การศึกษากลไกการขับเคลื่อนการสร้างประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2562). รายงานการศึกษารูปแบบและกลไกการมีส่วนร่วมและสมัชชาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล. (2556). *ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน (ASEAN Community)*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- อดิษฐ์ บัวภักดี. (2552). รายงานพิเศษผลงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. *จุลสารการท่องเที่ยว*.

2. ออนไลน์

- โพสต์ทูเดย์. (2559). ยูเอ็นยกย่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง. แหล่งที่มา.ออนไลน์. <https://www.posttoday.com/politics/436252>(20 เมษายน 2567).
- สุริยา เหมตะศิลป์. (2562). ศึกษาศาสตร์กับการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สืบค้น 10 เมษายน 2567, จากhttp://www.edu.tsu.ac.th/major/eva/files/journal/education_.pdf
- สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *เมืองแห่งการเรียนรู้ (GNLC).. แหล่งที่มา. ออนไลน์. <https://bic.mnoe.go.th/index.php/unesco-others-menu/unesco-menu/unesco-gnlc-4-7-2562/>*(สืบค้น 24 เมษายน 2567.)
- สำนักทะเบียนและวัดผล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2566). แหล่งที่มา. ออนไลน์. <https://lookerstudio.google.com/reporting/3ae0674e5d60489c983afc668ce6bf48/page/INHVD?s=s3ZGAzjNGKQ>(6 เมษายน 2567).